

Színház

Köpní, azt igen

III. Richárd

Fotó: Dömötör Dániel

LÁSZLÓ ZSOLT ÉS ALFÖLDI RÓBERT

■ Egyetlen spontán nézői felszisszenést hallani ezen az estén: amikor Lady Anna arcuk köpi Richárdot. Mert a konkrét, valódi testi váladék feltöri a teatralitás burkát, a művészi „olyan, minthát”, az est sokszor fárasztó artisztikumát, és az undorító nyál lecsordul a másik arcán. Lady Anna, akinek férjét és apósát is Gloster hercege, azaz Richárd ölette meg, most gyászol. S ki más volna, mint maga a gyilkos, aki szerelmet vall neki gyászában, és házasságra gyűri a nőt. Lady Anna (Sodró Eliza) dühe, kétségbeesése személyes női düh, mintha nem pusztán karaktere kilátástalanságát játszáná el a színész, hanem saját tapasztalatát is. Az arcuköpés kiváló pillanatot: miután heves, üvöltésen túli szócsatába merült a fékezhetetlen szörnyel, semmilyen eszköze nem maradt, csak köpní. A gonosz valójában legyőzhetetlen, mondja e pillanat. Ezen a ponton értem meg, vagyis „sajátítom el” az előadást – vagy annak egy rétegét. Ehhez képest az öldöklő Richárd király legépfegyverezése, amire még oly sokat kell várni, belőlem egy vállrándítást sem vált majd ki.

Ez a kettősség húzódik végig az előadáson, melyet kétszer is láttam, hogy valóban képem legyen róla. Egyrészt egy dübörgő, teatralis, nagyon sok effekttel dolgozó színházi gépeze-

tet kapunk, másrészt tartalmas színészi munkák, pillanatok, játékok sorát.

Talán van némi ironia abban, hogy Alföldi Róbert játssza Richárd szerepét; a Nemzeti volt (és végzalt) igazgatója, a közélet aktív kritikusja veszi fel ezt az elretentő köntöst, Richárd torz lelkének és testének szerepét, melyet inkább démonira és sorsszerűre formálnak Andrei Šerban rendezővel, mint egy realitásban felismerhető politikai vezető képére. Alföldi közéleti szereplése, aurája azonban akaratlanul rávetül e szerepre. Úgy mutatja fel Richárdját, mint egy létező lényt, azt sugallva: létezik ilyen ember. De ez az ember nem ő maga. Viszont nagyon sokat tud elmondani róla.

Šerban harmadik magyarországi rendezésében nem „York napsütésével” nyitja a darabot, hanem a IV. felvonás anya-fiú párbeszédével. „Fiam vagy-e?”, kérdi az anya, s Gloster hercege, a mikrofont letakarva, tehát mintegy privátban válaszol. Richárd anyaszomorító születése, a „gyűlölt gyermek” lélektani okát adja torzulásának, gonoszságának.

Meglátjuk a Gonoszt, de nem megszeretjük – fontos különbség. Alföldi Richárdja három és fél órán keresztül kitar és izgalmas. Valamit tényleg el tud mondani ezen a szerepen keresztül, még a gyengébb második részben

belül is. Létezik a Gonosz, semmi nem fékezheti meg, mindent maga alá tud gyűrni; ez inkább filozófiai vagy teológiai olvasat. A kiszámítható 2. felvonásban azt ugyan nem értetem meg (még a sztori szintjén sem), hogy ki miért képes mégis legyűrni őt. Pedig ez fontos kérdés volna: ki állítja meg? Alföldi arca, vagyis a gonosz arca kezdetől fogva puha, felpuhult inkább, széthullásközeli, melyet a második részben sárgára fest (ez szimbolikusan a hatalom színe az előadásban), s ez a maszk már dehumanizál. Az ember megszűnt benne, bár az állati mindig is megvolt, hiszen kígyó- vagy krokodilmintás öltönyben látjuk először (a kiváló jelmezeket Nagy Fruzsina tervezte). Alföldi szövegmondása kiváló.

Az előadás üres, jól tagolt, mai térben, állandó nyilvánosság előtt zajlik, szinte mindig van mikrofon valahol (tér: Menczel Róbert). A hatalomnak a nyilvános arca látható pusztán – bár ennek az első jelenet épp ellentmond. Az előadás nem vonatköztatható a kortárs magyar valóságra, ez akár meglepő is lehet, de elfogadható művészi döntés, mindössze lájtos utalás történik a „G” betűre (Gloster) mint rettenetes veszélyre (és a választások estéjén is csak egyetlen aktuálpolitikai poén hangzik el a kisvasútról, rögtön nyílt színi taps honorálja). És nem is annyira politikai-társadalmi dráma ez így, kevésbé szól a politikai hatalomról, mint valami egyetemes, egzisztenciális rosszról. Tulajdonképpen nincs is politikai dimenziója. De saját színpadi nyelve sincs.

Šerban rendezése a hatalom groteszk arcát akarja láttatni; teatralis világában minden, mindenki látvány és spektakulum. Minden rendkívül magas hűfokon, sokszor harsogva szólal meg; harcra edzett, de komikus, fura parókás pitbullok feszülnek itt egymásnak. Lehet ripacskodni, túlozni, bohóckodni, kiszólni (némiképp indokolatlanul a második felvonásban még maga „William” is megjelenik, és odaszól „Robinak”); az effektek és poének erejében ritkán találok a sorvezetőt, a gondolatot. Olykor vannak erőteljes megoldások – Margit királynét László Zsolt játssza mitikus óriásként, démonian. Humor is van, még Richárd is képes az öniróniára (Schneider Zoltán, Gázsó György különösen erősek ebben). Dargay Marcell kivételes munkát végez, ahogy végigzenéli, hangeffektezi az előadást. Valamilyen alapkérdés (legalább) feltevésével adós marad ez a hangsúlyozottan teatralis produkció: amikor a hatalom – nem a szűk magyar, hanem a kortárs politikai valóság – ennyire végtelenen teatralizált, ennyire szerkeszti és megjeleníti önmagát, mit tudhat ehhez képest mégis a színház, ami más? Köpní, azt igen. Ez az egyetlen győzelmi pillanat.

Tompá Andrea

Radnóti Színház, február 18., április 8.